

лами адміністрації області, так і при плануванні інвестиційної діяльності приватними інвесторами.

Висновки. За програмно-цільового управління стійким розвитком регіону застосовується тільки експертна оцінка інвестиційного клімату. Дане оцінювання є неефективним, тому для управлінських рішень потрібно залучати математичні методи, що дозволять отримати кількісні характеристики інвестиційних потенціалів і ризиків та на їх основі механізму структуризації інвестиційних ресурсів у рамках субрегіональних утворень. З метою раціоналізації інвестиційних процесів у регіоні постає необхідність у застосуванні адекватної структури моделі з виділенням основних компонентів інвестиційного клімату регіону, зв'язку між ними і комплексом показників потенціалу і ризику. За таких умов власні показники повинні бути зорієнтовані на особливості соціального та економічного розвитку регіону з урахуванням його діючої та перспективної інвестиційної привабливості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вайсман Е.Я. Механізм залучення інвестицій в економіку регіону на основі державно-приватного партнерства / Е.Я. Вайсман // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 6. – С. 149–154.
2. Вознюк М.А. Організаційно-інституційні умови інвестиційно-інноваційної діяльності в регіоні / М.А. Вознюк // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 43–51.
3. Гордієнко В.П. Науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної безпеки регіону / В.П. Гордієнко // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 19. – С. 11–15.

4. Іщук С.О. Інвестиції в основний капітал реального сектора економіки: міжрегіональні асиметрії / С.О. Іщук // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 35–43.

5. Міщенко Д.А. Оцінка сучасного стану інвестиційної активності у регіоні та шляхи її підвищення / Д.А. Міщенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 23. – С. 6–10.

6. Петровська С.А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект / С.А. Петровська // Механізм регулювання економіки. – 2013. – № 2. – С. 113–126.

7. Погорелова Т.В. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою статистичних методів / Т.В. Погорелова, Г.Ю. Микитишина // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. Вип.53 (2) / гол. ред М.І. Зверяков. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – С. 251–259.

8. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / О. Савлук // Вісник Київського нац. торговельно-економічного університету. – 2013. – № 5. – С. 31–44.

9. Сакір-Молочко Н.В. Аналіз рівня інвестиційної привабливості регіону / Н.В. Сакір-Молочко // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 6. – С. 24–27.

10. Тінтулов Ю.В. Поняття інвестицій, інвестиційних процесів й інвестиційного потенціалу у регіональній соціально-економічній системі / Ю.В. Тінтулов // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 12. – С. 29–34.

11. Stobaugh R. How to Analyze Foreign Investment Climates / R. Stobaugh. – Harvard Business Review, September – October, 1969. – 374 p.

12. Euromoney, Country Risk Methodology // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromoney.com/Article/2773899/EuromoneyCountry-Risk-Methodology.htm>

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ RESEARCH METHODOLOGY REGIONAL DEVELOPMENT

У статті проведено систематизацію та вдосконалення методології дослідження регіонального розвитку; визначено основні етапи розвитку регіональних економічних досліджень; надано характеристику загальних методологічних підходів до проведення регіональних економічних досліджень; обґрунтовано методологічний підхід до управління регіональним розвитком.

Ключові слова: регіон, регіональна економіка, регіональний розвиток, регіональне управління, методологія регіональних досліджень.

В статті проведена систематизація і удосконалення методології дослідження регіонального розвитку; визначено основні етапи розвитку регіональних економічних досліджень; дана характеристика загальних методологічних

підходів до проведення регіональних економічних досліджень; обґрунтовано методологічний підхід до управління регіональним розвитком.

Ключевые слова: регион, региональная экономика, региональное развитие, региональное управление, методология региональных исследований.

In the article the systematization and improvement of the methodology of the study of regional development; identifies the main stages in the development of regional economic research; the characteristic of the General methodological approaches to conducting regional economic research; justifies a methodological approach to the management of regional development.

Key words: region, regional economy, regional development, regional management, methodology of regional studies.

УДК 332.122.01

Приходченко Т.А.

к.е.н., доцент,
докторант кафедри регіоналістики
і туризму
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Особливості соціально-економічного, геополітичного, демографічного та іншого розвитку українських регіонів у часі і просторі є предметом багаторічних досліджень фахівців різних галузей знань. Це визначає і застосування різноманітних методологічних і методичних підходів до вивчення регіонального розвитку.

Неухильний розвиток процесів глобалізації супроводжується ворогуючими їм процесами регіоналізації. У зв'язку з цим, актуалізуються дослідження процесів регіональної інтеграції, регіоноутворення та регіонального розвитку. Результати таких досліджень стають все більш затребуваними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, в яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Найважливіші досягнення фундаментальних досліджень у галузі регіональної економіки пов'язані з науковими школами: школою академіка А.Г. Гранбергера (дослідження міжрайонних міжгалузевих взаємодій), школою професора З.С. Варналія (дослідження територіальної організації виробництва), школою доцента Карімова Г.І. (дослідження відтворювального процесу в регіоні) та ін. Відмінною особливістю цих досліджень є використання в якості інструментарію аналізу і прогнозу спеціально-розроблених економіко-математичних моделей і методів, які дозволяють проводити чисельні експерименти на реальній економічній інформації. Так математичні методи в дослідженні економічного розвитку регіонів є ключовими в роботах В. Артеменко [1]. Дослідженню взаємозалежності економічних, соціальних, демографічних та екологічних характеристик регіонів методами факторного аналізу присвячена робота О. Амоши, А. Землянікіна [2].

Методологію дослідження соціально-економічного розвитку регіонів розвивають І. Благун, О. Солтисік [3], П. Беленький, О. Другов [4, 8],

В. Будяков [5], М. Бутко, Л. Подоляк [6], В. Величко, О. Карлова [7], О. Братута [9], В. Геєць [10], В. Бутов [11], О. Зачко [12], М. Кузьменко [13], М. Багров [14], Т. Боярчук [15], З. Варналій [16], І. Вахович, З. Герасимчук [17, 18, 22], Л. Ковальська [18], З. Бараник [19], І. Бутирська [20], Я. Базилук [21], А. Олексюк [22], Ф. Ярошенко [23] та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у вивченні, систематизації та вдосконаленні методології дослідження регіонального розвитку. Відповідно до поставленої цілі вирішуються наступні завдання: визначення основних етапів розвитку регіональних економічних досліджень; характеристика загальних методологічних підходів до проведення регіональних економічних досліджень; обґрунтування методологічного підходу до управління регіональним розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Виділяючи етапи розвитку регіональних економічних досліджень (табл. 1), М. Бутко, Л. Подоляк [6] відзначають, що просторовий аспект багато розмірних економічних систем в сучасних умовах не може бути адекватно описаний існуючими підходами в рамках регіональної економіки. Отже, на порядок денний висувається теоретичне і методологічне оформлення нового підходу до системного подання економіки як взаємодії мікроекономічних агентів, регіо-, макро- і глобальних взаємодій.

У сучасних умовах до загальних методологічних підходів до регіональних соціально-економічних досліджень відносять: діалектичний, системний, ситуаційний, процесний і рефлексивний (табл. 2).

Слід зазначити, що найбільш використовуваними є ситуаційний і рефлексивний підходи. У меншій мірі дослідження та оцінка ефективності регіонального розвитку будуються на основі діалектичного, системного та процесного підходів, що

Таблиця 1

Етапи розвитку регіональних економічних досліджень

Етап	Сутність регіональних економічних досліджень
Етап перший – становлення економіки регіонів	Дослідження просторового аспекту економічної діяльності полягали переважно у виявленні особливостей конкретних проявів економічної діяльності в різних географічних умовах.
Етап другий – від економіки регіонів до регіональної економіки	Дослідження умов функціонування економічних агентів у межах певних географічних ареалів полягало в дослідженні економічних відносин між економічними агентами, взаємодіючими в межах економічних систем, що формуються і сформованих на основі експлуатації порівняльних переваг відповідних територій для тих чи інших видів діяльності, а також відносин між економічними агентами, функціонуючими в різних регіонах.
Етап третій – просторова економіка	Регіональна економіка досліджує взаємодію адміністративних регіонів в межах національної економіки. Необхідно описати взаємодію (конкуренцію) ефективних в мікроекономічному сенсі економічних агентів усередині економічних регіонів, формування ефективних національних просторових систем, утворених взаємодіями просторово локалізованих економічних агентів і їх кластерів, формування параметрів міжнародного економічного простору в процесі взаємодії національних економічних просторів.

часто призводить до відсутності об'єктивної інформації для прийняття управлінських рішень.

Ряд авторів виділяють специфічні методологічні підходи до проведення регіональних економічних досліджень. Зокрема, В. Величко, О. Карлова [7] показують, що у даний час на регіональному рівні найчастіше використовуються індикативний і критерійний підходи до оцінки ефективності системи регіонального управління, які засновані переважно на оцінці керованої підсистеми системи управління. Авторами з метою забезпечення об'єктивності пропонується комплексний підхід до оцінки ефективності системи регіонального управління, що включає в себе оцінку і керованої, і керуючої підсистем системи управління. Кожна з підсистем представлена групою показників ефективності. Зокрема, керуюча підсистема системи регіонального управління може бути оцінена за допомогою комплексу показників: показників ефективності підсистеми загального лінійного менеджменту, функціональних, цільових та забезпечуючих підсистем. Керована підсистема може бути оцінена за допомогою комплексу наступних показників: показників ефективності використання ресурсів та показників соціально-економічного рівня розвитку регіону.

Запропонований комплексний підхід до оцінки ефективності системи регіонального управління дозволяє не лише оцінювати непрямий вплив дій суб'єктів управління на об'єкт управління, але і в комплексі оцінювати ефективність безпосередньо керуючої підсистеми системи регіонального управління, що сприяє оцінці не тільки ролі суб'єкта управління, але й ефективності його керуючих впливів.

Незважаючи на різноманітність інструментарію вивчення проблем регіональної економіки, багато дослідників віддає перевагу формалізованим методам регіональних економічних досліджень.

Особлива увага приділяється вченими методам дослідження ефективності регіональних систем за допомогою формалізованих методів досліджень. Зокрема, П. Бєленький [8] зробив свій внесок у розвиток методичних основ оцінки реалізації стратегій розвитку регіонів. О. Братута [9] показує, що в даний час системне дослідження регіональних ситуацій і проблем – це з'єднання новітніх інформаційних технологій з системним підходом і методологічними відкриттями середини і кінця ХХ ст., включаючи гносеологічні аспекти методології перевірки теорій, концепцію логічної асиметрії верифікації і фальсифікації теорій і наслідків, теорію самоорганізованих і суворих методів моделювання якісних змін, теорію макросистем, теорію суспільно-соціальних систем і концепцію соціальної еволюції, структурно функціональну теорію модернізації, альтернативні теорії індустріального суспільства, концепцію стійкості і ряд інших концепцій і теорій.

У методологічному плані, на думку В. Геєця [10], основу інструментарію регіональних досліджень складають підходи до побудови інформаційних та інституційних моделей регіонів та організації їх взаємодії у процесі обґрунтування стратегічних рішень, що визначають тип, масштаби і форми регіонального розвитку (рис. 1).

Побудова інституційних моделей регіону (модифікованих моделей оцінки пріоритетів і напрямів регіональної соціально-економічної політики) та їх взаємодія з інформаційними моделями повинні сприяти розумінню впливу різних факторів і обмежень (включаючи інтереси основних агентів економічної діяльності в регіоні) на вибір і можливість реалізації стратегічних рішень.

В. Бутов [11] пропонує при побудові аналітичних і прогнозних моделей стійкості регіональної системи використовувати методи вейвлет-аналізу, тому стан стійкості регіональної системи характе-

Таблиця 2

Загальні методологічні підходи до проведення регіональних соціально-економічних досліджень

Методологічний підхід	Сутність методологічного підходу
Системний підхід	Об'єкт досліджується як цілісна сукупність складових його підсистем, елементів і у всьому різноманітті виявлених властивостей і зв'язків в його середині, а також між об'єктом і зовнішнім середовищем.
Ситуаційний підхід	Передбачає оперативне вивчення сформованої ситуації і проведення дослідницьких робіт на основі використання переважно типових процедур дослідження.
Діалектичний підхід	Реалізується в методах дослідження. Ці методи виявляються в способах поділу та з'єднання цілого і частини, головного і другорядного, необхідного і випадкового, статичного і динамічного, абстрактного і конкретного тощо.
Рефлексивний підхід	Заснований на аналізі систематизованої і доступною для обробки об'єктивної інформації про внутрішнє і зовнішнє середовища досліджуваного об'єкта в необхідному обсязі.
Процесний підхід	Передбачає розгляд виконання дослідницьких робіт та загальних управлінських функцій щодо їх реалізації у вигляді процесу – безперервної серії взаємопов'язаних дій щодо досягнення цілей дослідження.

ризується набором соціально-економічних індикаторів, передбачає аналіз динамічного ряду спостережуваного періоду. В. Артеменко, О. Зачко [12] основну увагу при проведенні регіональних досліджень приділяють факторному аналізу для виявлення взаємозв'язків між характеристиками регіонів з виділенням ключових характеристик, що визначають їх розвиток. О. Амоша [13] також стверджує, що доцільно звернутися до існуючих методів багатовимірного статистичного аналізу, щоб простежити концентрацію певних регіональних груп в окремих класах за певними показниками інвестиційної привабливості.

М. Багров [14] вважає, що важливу роль у регіональних дослідженнях повинен грати аналіз зв'язності регіонального комплексу, вимірюваної частотою економічних зв'язків між суб'єктами промислового господарства. У цьому зв'язку, він пропонує виявляти сукупності (пучки) тісно взаємопов'язаних галузей, чому сприяє теорія кластерів.

На основі аналізу різних математичних моделей стосовно до розвитку і функціонування соціально-економічних систем різного типу, Т. Боярчук [15] доходить висновку, що для цих цілей досить зручно використовувати апарат знакових, зважених знакових і функціональних знакових графів.

Ряд учених розглядають застосування окремих методів досліджень для вирішення конкретних завдань або галузей. Наприклад, З. Варналій [16] проводить аналіз методів дослідження

лісової промисловості регіону, І. Вахович, З. Герасимчук [17] розвивають методи і моделі прогнозування та дослідження розвитку регіональних ПЕК. Не менше застосування в регіональних економічних дослідженнях знаходять якісні методи, їх розвитку присвячені роботи В. Артеменко [1, 12], З. Герасимчук і Л. Ковальської [18] (у дослідженні стійкості регіонів), З. Бараник [19] (у дослідженнях потенціалу саморозвитку регіональних соціально-економічних систем) та ін.

І. Бутирська [20] підкреслює, що регіональна економіка виходить на рівень, який умовно можна назвати просторовою сегментацією глобальних економічних процесів. Для дослідників, що займаються просторовими аспектами регіональної економіки, відкривається велике поле діяльності. На перший план виступає вимір ефектів в даній системі. Ефекти впливу подій, що відбуваються в глобальних економічних процесах, на макросистеми, на національні економіки і, в цілому, на світову економіку.

Негативними моментами при проведенні регіональних досліджень, як вважає О. Амоша [2], є: ігнорування багатьох специфічних регіональних факторів, використання в якості домінуючих – макрофактори. У результаті таких досліджень складається досить необ'єктивне уявлення про соціально-економічний розвиток регіону.

Я. Базиліук [21] вважає, що інтеграційним щаблем комплексних регіональних досліджень може стати модель біосоціального бачення навколишньої дійсності. Подання регіону, як біосоціо-

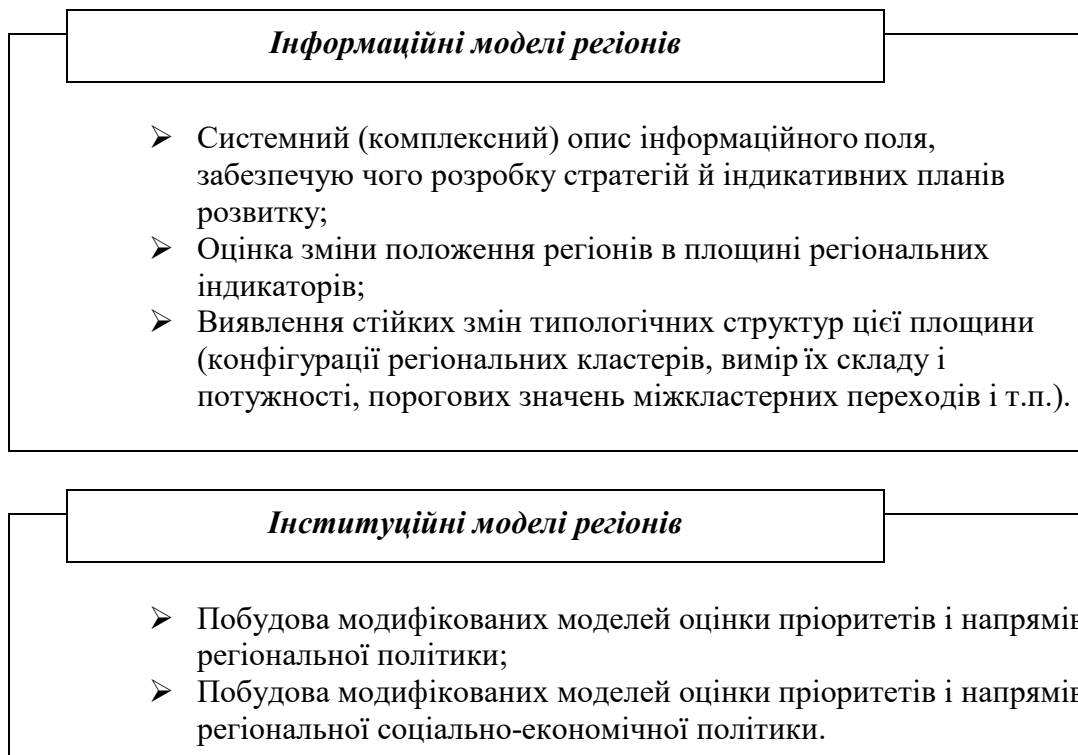

Рис. 1. Інформаційні та інституційні моделі регіонів

економічної метасистеми, припускає існування трьох об'єктивно необхідних структур: блоку соціальних відносин, блоку економічних взаємозв'язків і блоку екологічних підсистем. Триєдина сутність метасистеми являє собою діалектичне поєднання необхідності і достатності тих зв'язків і залежностей, які повинні бути включені до аналізу.

З різноманіття існуючих методів системного аналізу З. Герасимчук [22] обирає застосування до слабо структурованої предметної області регіональних досліджень метод когнітивного моделювання організаційних систем. Когнітивний підхід – «параметр порядку», що дозволяє зрозуміти і представити просте в складному, «підпорядкувати» різноманіття знань про об'єкт, потенційно допомагає систематизувати існуючі уявлення, зокрема про регіональні системи. Отже, застосування когнітивного підходу дозволяє:

- побудувати комплекс когнітивних карт регіональної соціально-економічної системи, що дозволяють упорядкувати причини і наслідки процесів;
- виявити керуючі фактори на систему з позиції державного управління;
- провести аналіз впровадження виявлених чинників у практику державного управління регіональним розвитком і визначити їх ефективність;
- розробити сценарні підходи обґрунтування ефективності використання виявлених чинників на соціально-економічний розвиток території.

В якості інструментарію дослідження регіональних проблем Ф. Ярошенко, О. Амоша [23] також пропонують використовувати когнітивне моделювання вирішення взаємопов'язаних системних завдань: розробки когнітивної моделі, аналізу шляхів і циклів когнітивної моделі, сценарного аналізу, розв'язання обернених задач, вирішення завдань спостереження, керованості системи і стійкості, а також завдань складності та зв'язності системи, декомпозиції і композиції, оптимізації, прогнозування, катастроф, адаптації, самоорганізації; чутливості, прийняття рішень.

У регіональній економіці важливим методом дослідження численних, широко поширених об'єктів, явищ, процесів у часі та просторі, як показують дослідження В. Величко, О. Карлова [7], виступає систематизація як процес розташування об'єктів, явищ на основі певних закономірностей, принципів. Обґрунтовується це необхідністю порівняння територій України (економічних районів, областей, адміністративних районів та ін.) одна з одною, а отже, і виявлення сформованих груп, класів, типів, тобто проведення систематизації в цілях адекватного проведення регіональної політики. Виділяють наступні методи систематизації: угруповання, ранжування, рейтингування. Поряд із систематизацією в методологічній системі дослідження регіонального розвитку, велику

роль відіграє типологія як найважливіший науковий метод узагальнення, генералізації і цілеспрямованого використання широкого, різноманітного і різноякісного емпіричного (інформаційного) матеріалу. Типологія являє собою вищий рівень систематизації явищ, процесів, об'єктів. Типологію регіонів автори розглядають, як розділення різних регіонів країни на кілька однорідних груп, виділених на основі одного або декількох найбільш істотних критеріїв, ознак, відносин і рівнів організації як кількісного, так і якісного характеру з метою їх ідентифікації, упорядкованого опису та зіставлення. При цьому вони підкреслюють, що від того, яка концепція регіону обрана дослідником (зокрема, регіон як квазідержава, регіон-квазікорпорація, регіон як ринок, регіон як соціум, регіон як відтворювальна система), у визначальній мірі залежить обґрунтування системи показників, відібраних для проведення типології. При цьому дослідження у сфері типології йдуть шляхом ускладнення критеріїв і збільшення числа ознак і показників типологізації.

Типологію як метод регіональних досліджень, використовують також П. Беленький, О. Другов [8]. Пропонована ними методика включає розрахунок системи показників оцінки потенціалу саморозвитку регіональних соціально-економічних підсистем, що функціонують на території регіону.

Висновки з проведеного дослідження. На основі дослідження різноманіття методів регіональних досліджень виникла можливість обґрунтування методологічного підходу до управління регіональним розвитком та розроблення методики оцінки регіональної соціально-економічної диференціації, яка полягає у визначенні факторів економічного росту для регіонів, схожих за типом соціально- економічного розвитку, враховує взаємозв'язок показників у процедурі кластерного аналізу та дозволяє виявити розходження у факторах економічного росту регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артеменко В. Основи вимірювання регіонального розвитку з використанням концепції якості життя / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 133–142.
2. Амоша О. Проблеми економічного розвитку Донбасу / О. Амоша, А. Землянкін // Людина і політика. – 2000. – № 6. – С. 78–82.
3. Благун І. Моделювання стратегій розвитку регіону / І. Благун, О. Солтисік // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 105–115.
4. Беленький П. Теоретико-методологічні засади регіонального розвитку економіки України / П. Беленький, О. Другов // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 7–17.
5. Будяков В.Є. Методи підвищення інвестиційної активності у регіоні: автореф. дис. на здоб. наук. ступ.к.е.н.: спец. 08.00.05 «Розвиток продукт. сил

і регіональна економіка» / В.Є. Будяков. – Донецьк, 2009. – 20 с.

6. Бутко М. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 36–43.

7. Величко В.В. Програмно-цільові методи в управлінні соціальною сферою регіону / В.В. Величко, О.А. Карлова // Економіка та держава. – 2005. – № 12. – С. 74–77.

8. Беленький П. Регіональна політика збалансованого соціально- економічного розвитку / П. Беленький, О. Другов // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 96–106.

9. Братута О. Загальна характеристика та оцінка нормативно- законодавчої бази системи регулювання регіонального розвитку в Україні / О. Братута // Регіональна економіка. – 2005. – № 1. – С. 7–13.

10. Геец В.М. Прогнозирование динамики и структур общественного производства / Геец В.М. – К.: Наук. думка, 1987. – 168 с.

11. Бутов В.И. Регионоведение и управление / В.И. Бутов, В.Г. Игнатов. – М.: Тесса, 2000. – 416 с.

12. Артеменко В. Напрями створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів України / В. Артеменко, О. Зачко // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 69–73.

13. Амоша О.І. Регіон у системі нових економічних відносин / О.І. Амоша, Л.М. Кузьменко // Економіка промисловості. – 2001. – № 1. – С. 154–156.

14. Багров М.В. Регіональна геополітика і сталий розвиток (концептуальні підходи на прикладі Криму) / М.В. Багров // Український географічний журнал. – 2001. – № 4. – С. 4–10.

15. Боярчук Т. Оцінка соціально-економічної захи-

щеності, рівня і якості життя населення Хмельниччини / Т. Боярчук // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 84–90.

16. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [Монографія]. / З.С. Варналій. – К.: НІСД, 2005. – 498 с.

17. Вахович І.М. Організаційно-економічне забезпечення формування стратегії розвитку регіону / І.М. Вахович, З.В. Герасимчук // Соціально- економічні дослідження в перехідний період. – 2005. – Вип. 1. – С. 14–24.

18. Герасимчук З.В. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощення / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська. – Луцьк: Луц. держ. техн. ун-т., 2003. – 190 с.

19. Бараник З.П. Методичні підходи до оцінювання функціонування регіонів країни за станом соціально-економічного розвитку / З.П. Бараник // Економіка та держава. – 2006. – № 5. – С. 56–59.

20. Бутирська І. Доцільність застосування методики бенчмаркінгу для визначення напрямів розвитку інфраструктури регіону / І. Бутирська, І. Школа // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 84–91.

21. Базиліук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: [Монографія]. / Базиліук Я.Б. – К.: НІСД, 2002. – 132 с.

22. Герасимчук З.В. Екологічна безпека регіону: діагностика і механізм забезпечення: Монографія / З.В. Герасимчук, А.О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 280 с.

23. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 т. / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, О.І. Амоша та ін. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2004. – Т. 4. – 364 с.